

Протягом цього часу ставлення дітей до читання і книжки змінюється щонайменше двічі. В одинадцяти-, дванадцятилітніх дітей розвиваються самосвідомість, прагнення до самооцінки, у підлітків – з'являється соціальна життєва активність, бажання віднайти моральні ідеали та цінності. Саме на цьому етапі у дітей виникають серйозні роздуми про майбутню професійну реалізацію, про майбутнє взагалі, про роль у житті окремої особистості. Дитина зі спостерігача перетворюється на активного учасника навколишнього життя. І зміст, тематика, спосіб викладу, система образів у літературі, призначеній для дітей цієї вікової групи та виділених підгруп, повинні відповідати цим суттєво зміненим інформаційним, естетичним, духовним потребам дітей. Окрім того, до 14 років інтереси хлопчачої та дівчачої читацької аудиторії починають чітко диференціюватися [1], окреслюються власні теми та улюблені герої.

У підсумок зазначимо, що для обґрунтованого формування масиву видань дитячої літератури, для ефективної реалізації окремих видавничих проєктів видавцеві необхідно чітко уявляти собі об'єкт впливу дитячої книги – дитину певної вікової групи, а також характер та наслідки цього впливу.

1. Бутенко И. Юный читатель и библиотека (чтение девочек и чтение мальчиков) // Книга: исследования и материалы. М., 1994. Сб. 67. С.53–64. 2. Оліяр М.П. Навчально-пізнавальна культура молодших школярів: Автореф. дис. Одеса, 1993. 3. Оліяр М.П. Читацькі уміння як складова частина навчально-пізнавальної культури молодших школярів// М-ли обл.міжвуз.наук-метод.конф. Одеса, 1992. 4. Baluch A.. Dziecko i świat przedstawiony czyli tajemnice dziecięcej lektury. Wrocław, 1994. 5. Lewandowicz G. Dziecko i informacja // Guliwer. 1991. № 1. С.46–47.

УДК 655.5

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ЕНЦИКЛОПЕДИЧНОГО КНИГОВИДАННЯ У РИНКОВИХ УМОВАХ

Н.І. Черниш

Проаналізовано сучасний стан українського енциклопедичного книговидання та виявлено основні тенденції, характерні для нього у ринкових умовах.

Проанализировано современное украинское энциклопедическое книгоиздание и выявлены основные тенденции, характерные для него в условиях рынка.

Кризові явища, загалом характерні для багатьох сфер економічного та культурного життя України, не минули й книговидавничої справи. В реальній ситуації, коли доля того чи іншого видавничого проєкту в першу чергу визначається його прибутковістю, книговидавці змушені звертатися передусім до випуску книг, розрахованих на задоволення потреб найширших кіл, адже вони мають високу рентабельність та стабільний попит. В.Скомаровський, директор видавництва “Український письменник”, підкреслює: “Не секрет, що зараз все (чи майже все) вирішують гроші. Видавцям вони потрібні для того, щоб придбати папір і матеріали, розрахуватися за поліграфічні, транспортні, поштові, комунальні послуги, а й ще сплатити всі види податків і нарахувань. Це, до речі, ще один парадокс нашого сьогодення: одне будемо, інше руйнуємо. Беру на себе сміливість заявити, що навряд чи є ще десь у світі бодай одна держава, яка б так безжалісно ставилася до національної книги” [2, с. 8].

Економічні негаразди суттєво вплинули і на українське енциклопедичне книговидання. Оскільки підготовка та випуск фундаментальних науково-довідкових праць протягом десятиліть належали до пріоритетних напрямів видавничої політики України, видавці повсякчас відчували державну підтримку, реальний, зокрема й фінансовий, протекціонізм. Фактично кожна випущена у світ енциклопедія (чи то універсальна, чи галузева або спеціалізована) ставала важливою подією культурного та наукового життя країни, привертала увагу як фахівців, так і широких кіл громадськості. Це, безперечно, позначилося на діяльності потужного науково-видавничого осередку – видавництва “Українська енциклопедія”, яке донедавна ледь не монополюю визначало ситуацію у книговиданні щодо випуску національної

енциклопедичної літератури. Нині ж на книжковому ринку ми можемо побачити доволі значний за обсягом масив різноманітних енциклопедій, довідників енциклопедичного змісту, підготовлених працівниками інших видавництв України, що підтверджують й статистичні показники: так, у 1998 р. з 348 назв довідкових видань лише 7 мали марку “Української енциклопедії” [1, с. 7–8]. На жаль, ці нечисельні довідники змушені конкурувати з доволі привабливими на перший погляд “Енциклопедией консервирования”, “Энциклопедией активного долголетия”, “Энциклопедией умельца” ба навіть “Энциклопедией пороков” та ін.* Хоча всі вони й мають у назві слово “енциклопедія”, фактично за типологічними ознаками є ужитковими (практичними) довідниками. Прагнучи отримати високі прибутки, реалізувати книгу (а зробити це можна лише тоді, коли вона зацікавить читача, задовольнить його інформаційні потреби), більшість видавців часто-густо навіть не усвідомлює, які високі зобов’язання накладає на них обраний тип видання, оскільки не володіють науково-методичними засадами укладання енциклопедій та їх редагування.

Саме тому збереження і примноження традицій національної енциклопедичної справи, випуск сучасних довідників на високому науковому рівні, з врахуванням всіх суворих вимог енциклопедичної методики, стало у ринкових умовах найважливішим завданням видавництва “Українська енциклопедія”. Останнім часом цей висококваліфікований колектив підготував та видрукував такі потрібні українським читачам видання, як унікальні біографічні словники “Митці України” та “Письменники України”, що повертають нам імена призабутих чи маловідомих діячів національної культури; енциклопедичні праці “Лікарські рослини”, “Живий світ геральдики”, “Енциклопедія мисливця”, “Вулиці Києва”, які зацікавлять широкі кола читачів; з урахуванням змін у суспільній свідомості переглянуто концептуальні засади “Української літературної енциклопедії”; розпочато випуск капітальних галузевих енциклопедій – “Мистецтво України”, “Юридичної енциклопедії”, “Українська мова” [3, с.28].

Разом з тим не можна не зауважити, що не всі важелі поліпшення стану справ в українському енциклопедичному книговиданні задіяні колективом видавництва “Українська енциклопедія” у повному обсязі. Без сумнівів, розробка сучасної виваженої законодавчої бази, державне регулювання, покликане захистити в першу чергу ті видавничі проекти, які передбачають випуск літератури пріоритетного суспільного значення, позитивно вплинуть на діяльність енциклопедистів. Однак, крім цих заходів, що залежать від уряду нашої країни, певних зусиль мусять докласти й видавці. Оптимальне поєднання комерційних засад діяльності видавництва “Українська енциклопедія” із збереженням та збагаченням традицій національної енциклопедичної справи, зокрема поліпшення тематики енциклопедій, формування нових типів довідників, що були б конкурентоспроможними на книжковому ринку України, широке залучення до їх змісту науково-популярних чи навіть практичних (ужиткових) матеріалів, які задовольняють інформаційні потреби найширших кіл читачів, – усе це, на нашу думку, дозволить високоавторитетному видавничому центру вийти з кризи.

Так, варто більше працювати над створенням довідників науково-популярного та ужиткового змісту, що користуються стабільним попитом на ринку і забезпечують високі прибутки (наприклад, теми українського футболу, медицини, у тому числі й радіаційної, життя і діяльність видатних українців тощо могли б стати змістом фахово підготовлених цікавих науково-популярних енциклопедій).

Світова практика розробила оригінальний тип довідника – ілюстровану (вербовізуальну) енциклопедію. Серія таких довідників, видрукуваних чеськими видавцями у 80-і роки, користувалась попитом й українських читачів, а тому чи не варто було б нині розпочати підготовку національних ілюстрованих енциклопедій, зокрема дитячих?

Не можна заперечити той факт, що книжковий ринок нашої держави перенасичений російськими енциклопедіями та енциклопедичними довідниками для дитячого читача, частина яких відрізняється оригінальністю задуму, багатством залученого матеріалу, високою якістю художньо-технічного оформлення і поліграфічного виконання. Конкуренцію їм (та й то

* Назви подаємо мовою оригіналу, оскільки це також має важливе значення для характеристики видань.

частково) складає "Універсальний словник-енциклопедія" (УСЕ), лише 20% якого – українознавчі відомості. Відсутність якісної національної довідкової літератури для дитячого читача протягом тривалого часу хвилює громадськість України, і видавництво "Українська енциклопедія" мусить докласти всіх зусиль для розв'язання цієї проблеми.

Перспективи мультимедійних енциклопедій (сьогодні в Україні вони є програмним продуктом фірми "Мікросистема", їх тематика переважно історична – це геральдика, гетьмани України тощо) в умовах сталого зростання числа користувачів сучасною комп'ютерною технікою також не повинні залишитися поза увагою видавництва "Українська енциклопедія", адже цей напрям, на думку фахівців, суттєво впливає на майбутнє енциклопедичної справи.

Як бачимо, сучасні тенденції розвитку українського енциклопедичного книговидавництва засвідчують, що попри складнощі економічного характеру (зокрема, відсутність виваженої законодавчої бази, недостатню державну фінансову підтримку ряду видавничих проєктів, конкуренцію з боку маловідомих і недосвідчених видавничих структур тощо) залучення комерційних засад діяльності (насамперед поліпшення тематики енциклопедій, формування нових типів видань з урахуванням світових здобутків, розширення кола читачів та ін.) дасть змогу видавництву "Українська енциклопедія" збагатити національні традиції енциклопедичної справи.

1. Сенченко М. Книговидавництво України (аналітичний огляд) // Палітра друку. 1998. № 5. С. 3–9.
2. Скомаровський В. Про податкову політику в галузі книговидавництва // Вісник Книжкової палати. 1999. № 5. С. 8. 3. Черниш Н. Українська енциклопедична справа: історія розвитку, теоретичні засади підготовки видань. Львів, 1998.

УДК 655.5

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ТЕКСТУ ВИДАНЬ ДЛЯ ЧИТАЧІВ-ПОЧАТКІВЦІВ

Е.І. Озар, І.Б. Лисик

Аналізуються лінгвопсихологічні та лінгвопедагогічні засади творення текстів україномовних видань, призначених для читачів-початківців, пропонуються шляхи їх редакторського удосконалення з метою підвищення ролі у вихованні мовної культури дітей.

Анализируются лингвопсихологические и лингвопедагогические основы создания текстов украиноязычных изданий, предназначенных для начинающих читателей, предлагаются пути их редакторского усовершенствования с целью повышения роли у воспитании языковой культуры детей.

Ефективність реалізації основних положень Закону України "Про мови" в умовах українсько-російської двомовності залежить від того, наскільки продуманим, чітким і послідовним буде виховання високої мовної та мовленнєвої культури наймолодших членів нашого суспільства – дітей. Визначальну роль у цьому процесі сьогодні здатні відіграти два важливі чинники – якісна україномовна середня освіта і справжнє україномовне інформаційне "довкілля". Формування останнього залежить, зокрема, від сучасного стану дитячого книговидавництва в Україні, точніше – від наявності у книжковому потоці різноманітної за типовидовими ознаками, тематикою, жанрами україномовної дитячої літератури для дітей усіх вікових категорій.

Книга, що потрапляє до рук дитини ще у зовсім "юному" віці, коли вона вчиться говорити, а згодом читати і писати, може суттєво вплинути на подальше становлення її як мовної особистості. Адже "спілкуючись" – слухаючи, читаючи разом з батьками або самостійно видання творів художньої літератури, різноманітні розважально-пізнавальні абетки, "веселі" букварі та читанки, – діти залучаються до активної мовленнєвої діяльності, розвивають навички читання, опановують рідну мову.

На реалізацію такого складного та багатоаспектного завдання повинні "працювати" всі складові видання для дітей – текст, ілюстративний ряд, загальна архітектура книги. Та